

Oponentský posudek

Magisterská práce:

Zuzana Dvorná: *Česká avantgarda a knižní ilustrace*

Zuzana Dvorná si zvolila téma diplomové práce *Česká avantgarda a knižní ilustrace*, které na první pohled působí jako jasně definované, zabývající se sevřenou a při tom nedostatečně zpracovanou problematikou. Již druhý pohled ale naznačí, že se jedná o velmi komplikovaný fenomén. V úvodu na straně 9 autorka píše, že „*celistvě a průřezově téma české avantgardní knižní ilustrace dosud zpracováno nebylo.*“ To má své důvody a na řadu z nich Zuzana Dvorná také narazila. Autorka čtenáři osvětluje, že pojem avantgarda spojuje především s hnutími po první světové válce a zcela správně zmiňuje na prvním místě generaci Devětsilu. („*Ačkoli není pochyb, že již i umělecké skupiny počátku 20. století v sobě nesly značnou míru avantgardnosti, bude v této práci jako avantgardní chápána pouze tvorba progresivních tvůrců dvacátých a třicátých let 20. století, tedy umění meziválečné.*“ s. 12)

Jenže právě ve spojení devětsilské avantgardy a knižní ilustrace spočívá pro badatele celá řada nástrah. Zuzana Dvorná píše o reformátorských snahách Karla Teigehe a dalších avantgardistů v oblasti literárních i výtvarných formátů. Jaké důsledky však tento program měl pro knižní ilustraci a lze o ní ještě vůbec v případě avantgardních knih z Teigehe okruhu mluvit? Autorka jednoznačně tvrdí, že ano, když Teigehe knižní úpravy zařazuje do 7. kapitoly Konstruktivistická ilustrace a roli nové typografie a obrazové básně ve vztahu k dřívější úloze ilustrace nijak neproblematizuje. Při tom v posledních letech bylo jasně prokázáno, že strategie, které Devětsil vnesl do úpravy knih, napomohly vzniku specifické vizuální kultury, přesahující rovinu ilustrace a ovlivňující česká tisková média na několik desetiletí dopředu. (Jindřich Toman, *Foto/montáž tiskem: Photo/montage in print*, Praha 2009). Předkládané práci by dle mého názoru prospělo, kdyby se pohled autorky na danou problematiku rozšířil o tento úhel.

Rozostření pojetí „české avantgardní knižní ilustrace“ navíc napomáhá celková koncepce práce. V úvodu autorka píše, že „*pojem avantgardy bude pojímán v širším slova smyslu jako veškerá pokroková a novátorská tvorba daného období, nebude omezován na pouhý hlavní proud avantgardy, ale zahrne i tvorbu autorů, kteří se vymezovali méně radikálně a nehlásili se k nejnovějším uměleckým programům, jejichž tvorba byla vysoce individuální a osobitá, avšak o nic méně přínosná pro progresivnost české umělecké scény meziválečného období.*“ (s. 12) Seznam zařazených umělců se tak značně rozrůstá a řada kapitol se stává mechanickým výčtem autorových realizací, takže „*progresivnost a novátorství autorovy tvorby, obohacující české výtvarné umění o nový umělecký přístup či výrazové možnosti a znamenající tak pro českou výtvarnou scénu specifický přínos*“ (s. 85) nejsou přesvědčivě objasněny. Podobné panoramatické pojetí nedovoluje ani naznačit širší, relevantní kontext knižní tvorby 20. a 30. let, konkrétně mám na mysli zasazení českých výkonů na tomto poli do evropských souvislostí (např. posouzení míry novátorství Teigehe typografie jejím srovnáním s pojetím Jana Tschicholda, uctívaného v Německu dlouho jako

nejoriginálnějšího průkopníka v rámci celé evropské avantgardy). Navíc nejsou úplně jasná kritéria, podle kterých autorka rozvržení kapitol strukturovala, když vedle monografických kapitol, věnovaných tvorbě Jana Zrzavého, Josefa Čapka, Josefa Šímy, Františka Muziky, Františka Tichého, Adolfa Hoffmeistera, Jindřicha Štyrského, Toyen a dalších zařadila tematicky zaměřené kapitoly o ilustraci dětských knih, o uplatnění motivu torza a o ilustraci a erotice. Postrádám v úvodu vysvětlení zařazení těchto kapitol, například zasazením významu zkoumaných fenoménů do širších souvislostí umělecké situace 20. a 30. let.

Kritika struktury práce souvisí s formálními nedostatky práce, mezi které patří také nekorektní práce s prameny, konkrétně s uváděním citací a odkazů na literaturu. Celé dlouhé pasáže se jeví jako texty, vzešlé pouze od autorky, čtenář však tuší, že řadu informací musela čerpat od dřívějších badatelů, marně však hledá uvedení zdroje v poznámce pod čarou. Literaturu, vztahující se k tématu navíc autorka nehodnotí správně a nezná ji patrně v celé její šíři. V úvodu píše, že *„ačkoli se ilustrování knížek stalo významnou součástí tvorby celé řady avantgardních umělců, dostalo se zatím tomuto oboru jejich činnosti až na výjimky (knihou věnující se výhradně knižní tvorbě avantgardního tvůrce je publikace *Knihy s Toyen Lenky Bydžovské a Karla Srpa*, vydaná v roce 2003 v nakladatelství Akropolis) zájmu pouze v podobě samostatných kapitol monografií či zmínek v rámci textu, věnovanému ostatnímu dílu umělce.“* Při tom existuje celá řada publikací, zejména výstavních katalogů, které v minulosti ilustrační tvorbu zařazených autorů mapovaly (např. v případě Zrzavého, Muziky, Hoffmeistera, Tichého ad.), které však autorka neuvádí ani v seznamu nastudované literatury. Jiné sice prokazatelně zná – např. Pomajzlové publikaci *Vidět knihu/Knižní grafika Josefa Čapka* (2010), nebo Srpův výstavní katalog *Karel Teige a typografie: asymetrická harmonie* (2009), nepracuje s nimi však jako s vlivnými badatelskými příspěvky k danému tématu.

Smířlivěji lze práci hodnotit s ohledem na autorčinu revizi vlastních záměrů: *„Ačkoli tato práce není a ani nemůže být kompletním výčtem ilustračních prací českých avantgardních umělců, pokouší se podat ucelený a reprezentativní vhled do dané problematiky. Jejím hlavním cílem bylo shromáždit informace o ilustrační tvorbě v širším slova smyslu avantgardních tvůrců dvacátých a třicátých let minulého století, dát tuto jejich tvorbu do vzájemných vztahů a poukázat na případné souvislosti s jejich volnou tvorbou.“* (s. 88) Tento úkol práce vlastně splnila, ačkoliv by bylo žádoucí, aby autorka nahlédla limity zvolené koncepce a neplodnost dosažených výsledků pro další diskusi k danému tématu.

Práci přes veškeré výhrady doporučuji k obhájení.

V Praze dne 1.9.2012

Doc. PhDr. Marie Rakušanová, Ph.D.